

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

HOÀNG LIÊN GẮM

VĂN HÓA TINH THẦN CỦA NGƯỜI SÁN DÌU
Ở HUYỆN ĐÔNG HỖ TỈNH THÁI NGUYÊN (1945-2010)

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC LỊCH SỬ

THÁI NGUYÊN, NĂM 2012

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

HOÀNG LIÊN GÁM

**VĂN HÓA TINH THẦN CỦA NGƯỜI SÁN DÌU
Ở HUYỆN ĐỒNG HỠ TỈNH THÁI NGUYÊN (1945-2010)**

Chuyên ngành: Lịch sử Việt Nam

Mã số: 60.22.54

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC LỊCH SỬ

Người hướng dẫn khoa học: TS. Hoàng Ngọc La

THÁI NGUYÊN, NĂM 2012

LỜI CẢM ƠN

Tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới Thầy giáo - **TS. Hoàng Ngọc La**, đã tận tình hướng dẫn, giúp đỡ tôi trong quá trình nghiên cứu và hoàn thành luận văn này.

Tôi xin chân thành cảm ơn các thầy giáo, cô giáo đã giúp đỡ, động viên và tạo mọi điều kiện cho tôi trong quá trình học tập, nghiên cứu.

Tôi xin chân thành cảm ơn những nhận xét, đánh giá của Hội đồng khoa học bảo vệ luận văn.

Tôi cũng xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới các cơ quan, đơn vị, những người thân, đồng nghiệp và bạn bè đã động viên, giúp đỡ để tôi hoàn thành khóa học và bảo vệ thành công luận văn này!

Thái Nguyên, tháng 8 năm 2012

Người thực hiện

Hoàng Liên Gấm

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi, các số liệu, kết quả nêu trong luận văn này là trung thực và chưa từng được ai công bố trong bất kỳ công trình nào khác.

Người thực hiện

Hoàng Liên Gấm

MỤC LỤC

	<i>Trang</i>
Trang phụ bìa	
Lời cảm ơn	
Lời cam đoan	
Mục lục	i
MỞ ĐẦU	1
Chương 1. KHÁI QUÁT VỀ NGƯỜI SÁN DÌU Ở HUYỆM ĐÔNG HỖ	
TỈNH THÁI NGUYÊN (1945- 2010)	6
1.1. Nguồn gốc tộc người.	6
1.2. Địa bàn cư trú.....	8
1.3. Hoạt động kinh tế của người Sán Dìu ở Đông Hỷ(Thái Nguyên) (1945-2010)... ..	10
Tiểu kết chương 1.....	25
Chương 2. VĂN HÓA TINH THẦN CỦA NGƯỜI SÁN DÌU Ở HUYỆN	
ĐÔNG HỖ TỈNH THÁI NGUYÊN	27
2.1. Tổ chức xã hội.....	27
2.1.1. Cộng đồng làng bản - Dòng họ.	27
2.1.2. Gia đình và hôn nhân.	29
2.2. Các tập quán liên quan đến chu kỳ đời người.....	31
2.2.1. Tập quán sinh đẻ, nuôi dạy con cái.	31
2.2.2. Nghi lễ đám cưới.	37
2.2.3. Nghi lễ tang ma.	58
2.2.3.1. Quan niệm về hồn, ma, cõi sống và cõi chết của người Sán	
Dìu ở Đông Hỷ, Thái Nguyên.	58
2.2.3.2. Nghi lễ tang ma.	60
2.3. Tôn giáo, tín ngưỡng.	78
2.3.1. Các hình thức tín ngưỡng liên quan đến gia đình, cộng đồng.....	78
2.3.2. Các nghi lễ liên quan đến sản xuất nông nghiệp.....	81
2.3.2.1. Lễ Đại phàn (thai phan - tả thai phan):	81

2.3.2.2. Lễ Cơm mới:	86
2.4. Văn nghệ dân gian.....	89
2.5. Lễ hội và trò chơi dân gian.....	91
2.5.1. Lễ hội	91
2.5.2. Trò chơi dân gian.....	94
Tiểu kết chương 2.....	95
Chương 3. NHỮNG BIẾN ĐỔI VĂN HÓA TINH THẦN CỦA NGƯỜI SÁN	
DÌU Ở HUYỆN ĐỒNG HỖ TỈNH THÁI NGUYÊN	97
3.1. Các yếu tố tác động đến sự biến đổi văn hóa tinh thần của người Sán Dìu ở Đồng Hỷ tỉnh Thái Nguyên.....	97
3.1.1. Yếu tố nội sinh:	97
3.1.2. Yếu tố ngoại sinh.....	98
3.2. Những biến đổi của văn hóa tinh thần.....	105
3.2.1. Những biến đổi về tổ chức xã hội	105
3.2.2. Biến đổi của các tập tục lễ nghi liên quan đến chu kỳ đời người.....	110
3.2.3. Biến đổi trong tín ngưỡng dân gian và lễ hội của người Sán Dìu ở huyện Đồng Hỷ, tỉnh Thái Nguyên.....	113
Tiểu kết chương 3.....	117
KẾT LUẬN.....	119
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	123
PHỤ LỤC.....	127

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài.

Mỗi một dân tộc đều xây dựng hình thành cho mình những bản sắc văn hóa riêng. Trong quá trình phát triển, giao lưu, hội nhập, văn hóa các dân tộc đều chịu sự tác động lẫn nhau, bổ xung cho nhau. Người Tày chịu ảnh hưởng văn hóa Việt, người Sán Dìu chịu ảnh hưởng văn hóa Việt, văn hóa Tày Nùng...

Đối với người Việt Nam từ xưa tới nay, từ khi đời sống vật chất còn khó khăn thì văn hóa tinh thần đã đi vào nếp sống sinh hoạt của mỗi người dân, trở thành nhu cầu tất yếu. Một yếu tố không thể thiếu trong lao động, học tập, lễ hội, tang ma, cưới hỏi... của các dân tộc.

Việt Nam là một quốc gia đa dân tộc (54 dân tộc) cùng nhau sinh sống. Dân tộc Sán Dìu có nét văn hóa đặc thù riêng, bên cạnh những nét chung của cộng đồng dân tộc Việt. Tuy nhiên trong quá trình phát triển, giao lưu hội nhập văn hóa tinh thần của người Sán Dìu có những nét biến đổi, thậm chí mai một hoặc biến mất. Vì vậy chúng tôi chọn đề tài ***“Văn hóa tinh thần của người Sán Dìu ở huyện Đồng Hỷ tỉnh Thái Nguyên (1945 - 2010)”*** làm đề tài nghiên cứu khoa học với mong muốn có thể tìm thấy nét đặc sắc trong đời sống tinh thần của người Sán Dìu ở huyện Đồng Hỷ tỉnh Thái Nguyên.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề.

Cho đến nay đã có nhiều công trình nghiên cứu về văn hóa tinh thần của người Sán Dìu trước hết có thể nhắc đến cuốn “Người Sán Dìu ở Việt Nam của tác giả Ma Khánh Bằng” (NXB Khoa học xã hội, Hà Nội 1983) Trong tác phẩm này tác giả đã nghiên cứu khái quát về văn hóa vật chất, tinh thần của người Sán Dìu ở Việt Nam.

Cuốn “Các hình thái tín ngưỡng tôn giáo ở Việt Nam” của tác giả Nguyễn Đăng Duy (NXB Văn hóa thông tin 2001) đã trình bày khá đầy đủ về

tín ngưỡng, tôn giáo, nguồn gốc, nội dung của các hình thái dân gian đặc trưng ở một số vùng miền, một số dân tộc ít người, trình bày nguồn gốc và những giáo lý cơ bản của các loại hình tôn giáo trong đời sống hiện nay.

Cuốn “Lý luận về tôn giáo về tình hình tôn giáo ở Việt Nam” của Đặng Nghiêm Vạn (NXB chính trị Quốc gia năm 2001) đã nêu lên những khái niệm chung về tôn giáo, xu thế chung của tôn giáo, đời sống tôn giáo trong nhân dân.

Cuốn sách đề cập khá toàn diện về lễ hội của người Sán Dìu là tác phẩm “Lễ hội các dân tộc Hoa, Sán Dìu ở Việt Nam” của tác giả Diệp Trung Bình (NXB Văn hóa dân tộc, Hà Nội 2002) trong tác phẩm này tác giả đã khảo tả về một số lễ hội tiêu biểu của người Sán Dìu ở Việt Nam như: Lễ Tháo khoán, lễ Kỳ yên, lễ Đại phàn, lễ Cấp sắc... Thông qua tác phẩm này người đọc có cái nhìn chung nhất về lễ hội của hai dân tộc Hoa và Sán Dìu

Năm 2005, tác giả Vũ Diệu Trung trong bài viết “Lễ cấp sắc của người Sán Dìu ở Thái Nguyên” (Thông báo khoa học - NXB Khoa học xã hội, Hà Nội). Tác giả đã bước đầu tìm hiểu về lễ cấp sắc của người Sán Dìu trên địa bàn tỉnh Thái Nguyên.

Tác giả Diệp Trung Bình có cuốn viết về tập tục chu kỳ đời người của người Sán Dìu ở Việt Nam năm 2005 “Phong tục và nghi lễ chu kỳ đời người của người Sán Dìu ở Việt Nam” NXB Bộ văn hóa thông tin - 2005.

Năm 2006, tác giả Tống Thị Quỳnh Hương có bài nghiên cứu “Một số nét văn hóa truyền thống của dân tộc Sán Dìu ở huyện Vân Đồn tỉnh Quảng Ninh” (Thông báo khoa học - NXB Khoa học xã hội, Hà Nội).

Năm 2008, tác giả Nguyễn Thị Quế Loan trong luận án tiến sĩ “Tập quán ăn uống của người Sán Dìu ở Thái Nguyên” đã đề cập tới đặc trưng trong văn hóa ẩm thực của dân tộc này..

Nhìn chung, các công trình trên do mục đích nghiên cứu khác nhau đã tìm hiểu về văn hóa của người Sán Dìu dưới nhiều góc độ: Ẩm thực, tôn giáo,

tín ngưỡng.... tuy nhiên việc nghiên cứu chuyên sâu về văn hóa tinh thần của người Sán Dìu ở huyện Đồng Hỷ tỉnh Thái Nguyên trong lịch sử và hiện tại vẫn chưa được các tác giả đi sâu. Vì vậy trên cơ sở kế thừa các nguồn tư liệu đã được công bố và hệ thống các tư liệu chúng tôi thu thập được trong quá trình đi thực tế chúng tôi thực hiện đề tài nghiên cứu ***“Văn hóa tinh thần của người Sán Dìu ở huyện Đồng Hỷ tỉnh Thái Nguyên (1945 - 2010)”*** với mong muốn góp phần bổ sung làm rõ hơn văn hóa tinh thần của người Sán Dìu ở huyện Đồng Hỷ tỉnh Thái Nguyên.

3. Đối tượng, phạm vi và nhiệm vụ của đề tài.

3.1. Đối tượng nghiên cứu:

Đối tượng nghiên cứu của đề tài là văn hóa tinh thần của người Sán Dìu ở huyện Đồng Hỷ, tỉnh Thái Nguyên.

3.2. Phạm vi nghiên cứu:

Đề tài tập chung nghiên cứu điều kiện tự nhiên, dân tộc, hoạt động kinh tế, văn hóa tinh thần của người Sán Dìu ở huyện Đồng Hỷ, tỉnh Thái Nguyên, trọng tâm của đề tài là nghiên cứu về văn hóa tinh thần huyện Đồng Hỷ, tỉnh Thái Nguyên trong lịch sử và hiện tại.

3.3. Nhiệm vụ của đề tài:

Tìm hiểu về địa bàn cư trú, về văn hóa vật chất của người Sán Dìu.

Nhiệm vụ chính của đề tài là tìm hiểu văn hóa tinh thần của người Sán Dìu ở huyện Đồng Hỷ, tỉnh Thái Nguyên trong lịch sử và những biến đổi về văn hóa tinh thần của người Sán Dìu ở huyện Đồng Hỷ, tỉnh Thái Nguyên.

Đề xuất một số giải pháp nhằm bảo tồn những giá trị văn hóa tinh thần của người Sán Dìu.

4. Nguồn tài liệu và phương pháp nghiên cứu.

Để tìm hiểu về hoạt động văn hóa tinh thần của người Sán Dìu tác giả tham khảo, sưu tầm các sách tham khảo, báo, tạp chí, bài viết có liên quan hoặc đề cập đến vấn đề nghiên cứu.

Để tìm hiểu về văn hóa tinh thần của người Sán Dìu huyện Đồng Hỷ, tỉnh Thái Nguyên, luận văn sử dụng một số phương pháp: Phương pháp lịch sử đi sâu nghiên cứu từng vấn đề liên quan đến văn hóa tinh thần kết hợp với phương pháp logic, phương pháp tổng hợp, phân tích....

5. Đóng góp của đề tài.

Đề tài góp phần nghiên cứu bản sắc văn hóa tinh thần của người Sán Dìu ở Đồng Hỷ, Thái Nguyên. Qua nghiên cứu, khảo sát thực tế, tác giả luận văn mong muốn đóng góp làm rõ thêm các giá trị văn hóa tinh thần của người Sán Dìu trong đời sống ...

6. Cấu trúc của đề tài.

Ngoài phần mở đầu, kết luận, tài liệu tham khảo và phụ lục đề tài được cấu trúc làm ba chương.

Chương 1: Khái quát về người Sán Dìu ở huyện Đồng Hỷ tỉnh Thái Nguyên (1945- 2010).

Chương 2: Văn hóa tinh thần của người Sán Dìu ở huyện Đồng Hỷ tỉnh Thái Nguyên (1945- 2010)

Chương 3: Những biến đổi văn hóa tinh thần của người Sán Dìu ở Đồng Hỷ Thái Nguyên.